

LSFS narių ir jų sporto organizacijų galimybių teikti viešąsias neformalaus švietimo ir ugdymo paslaugas savivaldos lygiu analizė

PROJEKTO VYKDYTOJAS: LIETUVOS SPORTO FEDERACIJŲ SAJUNGA (TOLIAU – LSFS)
PROJEKTAS: „GEROJO VALDYMO PRINCIPŲ TAIKYMAS LSFS NARIŲ IR JŲ SPORTO ORGANIZACIJOSE“,
(Pagal 2020 –03 – 04 Valstybės biudžeto lėšų naudojimo sutartį Nr. NOBP1-134)

Projektui lėšas skyrė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Turinys

ĮVADAS	2
ŠVIETIMO SEKTORIAUS SAMPRATA.....	3
ŠVIETIMO SEKTORIAUS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	4
ŠVIETIMO SEKTORIAUS VALDYMAS	4
ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMAS IR VALDYMAS SAVIVALDYBIŲ LYGMENIU	5
NEFORMALIOJO MOKINIŲ UGDYMO - ŠVIETIMO KONCEPCIJOS ANALIZĖ.....	7
NEFORMALIOJO VAIKŲ ŠVIETIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI.....	7
NEFORMALUS ŠVIETIMAS IR UGDYMAS LIETUVOS STRATEGINIUOSE DOKUMENTUOSE IR ĮSTATYMUOSE	8
FIZINIS AKTYVUMAS - NEFORMALIOJO ŠVIETIMO PROGRAMOS DALIS.....	9
NEFORMALIAUS FIZINIO UGDYMO ALTERNATYVA NEVYRIAUSYBINĖS SPORTO ORGANIZACIJOS	11
NEVYRIAUSYBINIŲ SPORTO ORGANIZACIJŲ VALDYMAS VIETOS LYGMENIU. 12	
VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ SPEKTRAS IR SPORTO NVO GALIMYBĖS.....	14
APIBENDRINIMAS / REKOMENDACIJOS	15

Įvadas

Siekiant užtikrinti Lietuvos strateginius siekius, apibrėžtus Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, 2014-2020 metų Nacionalinėje pažangos programoje, Viešojo valdymo tobulinimo 2014-2020 metų programoje bei rekomendacijose Lietuvai dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos, siūloma stiprinti ir remti Lietuvos nevyriausybinį organizacijų (toliau – NVO) sektoriaus veiklos gebėjimus ir institucinį stiprinimą, didinti galimybes įtraukti kuo daugiau suinteresuotų pusių formuojant NVO sektorių ir tobulinant strateginio planavimo sistemą, planuojant teikti kokybiškas viešąsias paslaugas. Norint visa tai pasiekti NVO sektorius turėtų vadovautis gerojo valdymo principais. Šių principų taikymas sudaro esmines sąlygas gerovei, ugdymui ir sąmoningumui plėtoti, o taip pat kūrybiškam potencialui bei socialinio kapitalo auginimui.

Gerasis valdymas tai koncepcija, kuri sąlygoja efektyvų ir etišką sporto organizacijos valdymą. Plačiau kalbant apie šią koncepciją, turėtų būti nubrėžta aiški takoskyra tarp valdymo ir vadybos kiekvienoje organizacijoje. Vadyba turėtų apsiriboti tik kasdienių operacijų įgyvendinimu, kurios susijusios su valdymo organų sukurtomis strategijomis ar procesais, o valdymą galima įvardinti, kaip aukščiausio lygio klausimų sprendimu, kas užtikrina organizacijos rengiamos bei įgyvendinamos strategijos tikslus ir kryptis, organizacijos valdybai stebint organizacijos veiklą. Valdymas paprastai apima pagrindines funkcijas, tokias kaip: strateginės krypties nustatymą, veiklos rezultatų stebėseną, rizikos valdymą, konfliktų valdymą ir pan.

Lietuvos nevyriausybinis sporto sektorius yra ne išimtis. Šio sektoriaus veikla yra specifinė, o poreikiai, susiję su sporto organizacijų strateginiu valdymu, yra išskirtiniai, nes strategijos įgyvendinimas vyksta keliomis kryptimis vienu metu, t.y. vaikų, sportininkų ir trenerių ugdymas, varžybų bei čempionatų organizavimas, atstovavimas savo sporto šakai regioniniu, nacionaliniu bei tarptautiniu lygiais bei organizacijos administracijos veiklos efektyvinimas.

Atlikus Lietuvos sporto federacijų sąjungos narių ir jų sporto organizacijų galimybių teikti viešąsias neformalaus švietimo ir ugdymo paslaugas savivaldos lygiu analizę, tai leis išsiaiškinti Lietuvoje naudojamą švietimo sektoriaus sampratą, neformaliojo švietimo koncepciją, tikslus ir uždavinius bei nevyriausybinį sporto organizacijų galimybes teikti viešąsias neformalaus švietimo ir ugdymo paslaugas savivaldos lygmenyje.

Švietimo sektoriaus samprata

Švietimo politika neabejotinai siejama su šalies socialine ir ekonomine padėtimi bei numatomais pokyčiais. Švietimas savarankiškai neegzistuoja ir negali egzistuoti – jis nekis ir neprisidės prie visuomenės kaitos proceso, jei nesikeis kiti labai svarbūs socialiniai veiksniai. Vargu ar kada nors švietimas galėtų pralenkti bendrąją visuomenės raidą, nes daugelis švietimo politiką lemiančių veiksnių egzistuoja ne švietimo sistemoje. Švietimas yra išplėtotas, sudėtingas ir brangiai kainuojanti sistema, todėl ją nuolat stengiamasi efektyvinti taip, kad būtų galima veikti su mažesniais ištekliais. Švietimo sistema decentralizuojama, optimizuojamas mokyklų tinklas, atsisakoma kai kurių nebūtinų, tačiau daug laiko ir jėgų atimančių funkcijų. Taip pat racionalizuojami finansiniai ištekliai, pritraukiamos moksleivių ar jų tėvų lėšos, privačių organizacijų investicijos. Kryptingiau imta rengti ir panaudoti žmonių išteklius, kurie labiau atitiktų rinkos poreikius, pavyzdžiui: mokytojai rengiami ne iš inercijos, o atsižvelgiant į vyraujančią demografinę situaciją, keliama švietimo vadovų kvalifikacija, be to yra siekiama, kad aukštosios mokyklos neberengtų būsimų bedarbių.

Švietimas, mokymas ir ugdymas laikomi prioritetine Europos Sąjungos (toliau – ES) politikos sritimi, kuri yra susijusi su kitomis prioritetinėmis ES politikos sritimis, t.y. tokiomis kaip: mokslinių tyrimų sritis, žinių ekonomikos plėtros sritis, informacinės visuomenės ir eksperimentinė plėtros sritys. ES ilgalaikiai švietimo politikos tikslai apima įvairiapusiškas sritis: mokymosi visą gyvenimą, mobilumo skatinimą, mokymosi kokybės ir efektyvumo gerinimą, lygybės, socialinės įtraukties ir pilietiškumo skatinimą bei kūrybiškumo ir inovacijų visuose mokymo lygiuose plėtrą. Švietimo politika ir jos plėtra taip pat yra laikoma vienu iš svarbiausių veiksnių ES konkurencingumo stiprinimui ir užimtumo didinimui.

Šiandieninėje Lietuvoje, kaip ir kitose pažangiose valstybėse, veikia daug įvairaus tipo ugdymo įstaigų: valstybinių ir nevalstybinių, pasaulietišκών ir įvairioms religinėms pažiūroms atstovaujančių, taip pat – tautinių mažumų. Nuolat besikeičiančios švietimo idėjos, nesustabdoma technologijų pažanga visame pasaulyje, kad ir kaip bebūtų gaila pripažinti, tačiau neša ne tik džiugias permainas – daugelis švietimo sistemos vartotojų kritiškai vertina ne tik vykstančius pokyčius, bet ir valstybės požiūrį į švietimo sistemą. Sparčiai besikeičiant visuomenei, švietimas turi keistis drauge, o bet kokia stagnacija tapatinama su švietimo sektoriaus funkcijų nevykdymu.

Švietimo politika savo veikimo lygmeniu dar gali būti skirstoma į tarptautinę ir nacionalinę politiką. Tarptautinės švietimo politikos pavyzdžiu gali būti laikomi Europos sąjungos šalyse

galiojantys teisės aktai, apibrėžiantys visų šalių narių įsipareigojimus. Nacionalinė politika yra formuojama Lietuvos Respublikos valdžios organų bei atsakingų institucijų. Aukštesnio lygmens politika daro didelę įtaką žemesniojo lygmens politikai, o pats švietimo politikos formavimo procesas apima problemos iškėlimą, politikos formavimą, politikos įgyvendinimą ir politikos įvertinimą. Lietuvos atveju, švietimo politikos įgyvendinimas savivaldos lygmeniu neretai sulaukia aštrių komentarų, tad savivaldybių vaidmuo, įgyvendinant ribotai savarankišką švietimo politiką, yra itin reikšmingas. Dažnų diskusijų objektu tampa iššūkiai, kylantys savivaldybėms švietimo srityje, ir kaip Lietuvos savivaldybėms sekasi įgyvendinti Lietuvos švietimo politiką, atsižvelgiant į konkrečios savivaldos poreikius, problemas ir galimybes.

Švietimo sektoriaus teisinis reglamentavimas

Švietimo sektorius yra griežtai reglamentuojamas įstatymais ir kitais teisės aktais. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, joje galiojantys teisiniai dokumentai tapo bene svarbiausiais ir tais, kurių labiausiai laikomasi. Pagrindiniai Europos Sąjungos aktai, reprezentuojantys švietimo sektorių visose valstybėse narėse yra šie: Kopenhagos proceso dokumentai, Bolonijos proceso dokumentai, Bolonijos proceso įgyvendinimas Europoje ir Lietuvoje, Lisabonos strategija bei detali veiksmų programa ES švietimo ir mokymo tikslams įgyvendinti. Pažymėtina, kad ir kokie svarbūs būtų Europos Sąjungos teisinio reglamentavimo dokumentai, tačiau kiekviena valstybė pati yra atsakinga už sėkmingą švietimo sektoriaus funkcionavimą.

Švietimo sektoriaus valdymas

Lietuvos švietimo vizija – kiekvienas vaikas, jaunas ir suaugęs žmogus Lietuvoje siekia ir nesunkiai randa, kur mokytis, šalies švietimo sistemą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją dėl šalies švietimo plėtotės, Lietuvos valstybės ir jos žmonių sėkmės ir kultūros bei ūkio plėtos, atsižvelgiant į miesto ir kaimo darnią raidą.

Švietimas – prioritetiškai valstybės remiama Lietuvos raidos sritis. Jis grindžiamas humanistinėmis tautos ir pasaulio kultūros vertybėmis, demokratijos principais bei visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis.

Švietimo sistema grindžiama lygių galimybių, kontekstualumo – ji yra glaudžiai susieta su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, veiksmingumo – švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų, bei tęstinumo principais.

Lietuvos švietimo politikos prioritetus, ilgalaikius švietimo tikslus, švietimo turinio kaitos kryptis, finansavimo prioritetus numato Valstybinės švietimo 2013-2022 metų strategijos nuostatos. Švietimo įstatymas nustato Lietuvos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, valstybės išipareigojimus švietimo srityje.

Lietuvos švietimo sistemą galima vadinti decentralizuota. Joje dalyvauja ir nacionalinės valstybės institucijos, ir vietos – savivaldos. Mokykloms, įgyvendinančioms įvairias švietimo programas, palikta galimybė priimti sprendimus dėl mokyklos valdymo, ugdymo turinio priemonių.

Švietimo politika nacionaliniu lygiu yra įtvirtinta strateginiuose dokumentuose, įstatymuose ir juos įgyvendinančiuose teisės aktuose. Pirmąsias dvi teisės aktų rūšis priima Lietuvos Respublikos Seimas (toliau - Seimas), paskutinius – Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė), Švietimo ir mokslo ministerija bei kitos institucijos. Institucionalizuoto regioninio lygmens ir su juo buvusių vidurinės grandies teisės aktų nebeliko, kai 2010 m. buvo panaikintos apskritys. Vietos lygmuo yra savivaldybė ir mokykla.

Glaustai apibrėžus visų švietimo valdymo sektorių, toliau bus aptartas viešosios politikos formavimo procesas apimant neformalųjį švietimą valstybinės ir savivaldos lygmenyse bei juos reglamentuojančius dokumentus.

Švietimo administravimas ir valdymas savivaldybių lygmeniu

Savivaldybės institucijos (atstovaujamoji ir/ arba vykdomoji) vykdo valstybinę švietimo politiką savivaldybėje. Savivaldybės atstovaujamoji institucija:

- įgyvendina valstybinę švietimo politiką savivaldybėje, nustato ilgalaikius švietimo plėtros tikslus ir priemones jiems pasiekti;
- steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybės administracijos švietimo padalinius;
- formuoja švietimo įstaigų tinklą, t.y. ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo, vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas teikiančių mokyklų tinklą, sudaro sąlygas vaikų privalomajam švietimui vykdyti. Inicijuoja, kad būtų formuojamas gyventojų poreikius atitinkantis profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklas, savarankiškai formuoja neformaliojo švietimo teikėjų tinklą.

Savivaldybės vykdomoji institucija:

- analizuoja švietimo būklę, užtikrina valstybinės švietimo politikos vykdymą;
- organizuoja ikimokyklinį ugdymą, priešmokyklinį ugdymą, bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą ir profesinį orientavimą, kitą vaikų neformalųjį švietimą, suaugusiųjų neformalųjį švietimą;
- organizuoja ir koordinuoja švietimo pagalbos teikimą mokiniui, mokytojui, šeimai, mokyklai, vaiko minimalios priežiūros priemonių vykdymą, tvirtina prevencinių programų kriterijus, sudaro sutartis su psichologinės pagalbos teikėjais, teikiančiais švietimo pagalbą;
- skiria savivaldybės administracijos švietimo padalinių vadovus ir specialistus teisės aktų nustatyta tvarka;
- vykdo savivaldybės mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų atestaciją švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka; nuo 2018 m. sausio 1 d. nebevykdys atestacijos, o atliks tik savivaldybės švietimo įstaigų vadovų metų veiklos ataskaitų vertinimą švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka;
- organizuoja savivaldybės mokyklų mokytojų, švietimo pagalbos specialistų atestaciją švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka;
- Vyriausybės nustatyta tvarka organizuoja ir tvarko savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitą; užtikrina, kad visi vaikai mokytųsi pagal privalomojo švietimo programas;
- organizuoja savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų mokinių mokymosi pasiekimų patikrinimus;
- organizuoja nemokamą mokinių, gyvenančių jos teritorijoje, vežimą į mokyklas ir atgal;
- teikia informaciją Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai ir visuomenei apie švietimo būklę savivaldybėje.

Taip pat Savivaldybės administracijoje yra padalinys (padaliniai), kuris (kurie) atsakingi už švietimo sistemos funkcionavimą konkrečioje savivaldybėje.

Neformaliojo ugdymo - švietimo koncepcijos analizė

Vystantis paslaugų sektoriui, kintant jo kokybei, kito ir jo samprata. Visuotinio vieno konkretaus paslaugos apibrėžimo nėra priimta. Viena iš Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje numatytų prioritetinių sričių yra neformalusis vaikų švietimas. Prioriteto įgyvendinimo rodiklis yra mokinių užimtumas neformaliuoju švietimu.

Neformalusis ugdymas Europoje yra pripažintas įrankis, sprendžiant jaunų žmonių socialinės integracijos, integravimo į darbo rinką, taip pat prevencijos problemas. Panašaus rezultato tikimasi ir Lietuvoje. Lietuvoje Neformalusis ugdymas keliami tikslai – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, gebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Neformaliojo švietimo veikla organizuojama pagal bendruosius švietimo sistemos principus. Šiai veiklai keliamas pagrindinis tikslas – kiekvienas vaikas turi turėti galimybę papildomai plėtoti savo gabumus ir tenkinti saviraiškos poreikius, ugdyti įgūdžius, orientuotus į asmenybės ugdymą.

Neformaliojo ugdymo samprata suprantama gana plačiai – ugdymas skirtas vaikų ir paauglių intelektualiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti. Ši veikla mokiniams yra be galo naudinga vystyti jų kompetencijas ir įgūdžius, gebėti pritaikyti juos gyvenime, skatinti motyvaciją būti žingeidiems ir pagerinti mokymąsi. Taip pat teigiama, kad nagrinėjant jaunimo nusikalstamumo prevencijos problemas yra pastebėta, jog neformalusis ugdymas, grindžiamas bendradarbiavimo ir laisvo pasirinkimo principu, teikiančiu daugiau aktualių žinių galimybių, daro didesnę poveikį vaiko socializacijai negu privalomas formalusis ugdymas.

Neformaliojo švietimo tikslas ir uždaviniai

Neformalusis ugdymas kuo toliau, tuo labiau tampa aktualus ir reikšmingas Lietuvos švietimo kontekste, nes vien tik formaliojo ugdymo metu įgytų žinių ir gebėjimų nepakanka visapusiškai išsilavinusiai asmenybei išugdyti, reikia ir papildomos veiklos, kuri padėtų atskleisti prigimtines žmogaus galias (gebėjimą kūrybiškai, meniškai suvokti supantį pasaulį, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti, veikti savarankiškai, kritiškai mąstyti ir pan.).

Neformalus ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu asmenybei, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir nenusipėjamas kaip formalus ugdymas. Neformaliųjų susivienijimų (burelių, organizacijų, laisvalaikio organizavimo centrų, klubų, studijų ir kt.) veikla pasižymi

pedagoginio, psichologinio pobūdžio pranašumais, dirbama nedidelėmis grupėmis arba individualiai, nėra būtino susiskirstymo į klases pagal amžių, neteikiama reikšmė hierarchinei priklausomybei.

Neformaliojo švietimo tikslas yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Neformaliojo švietimo uždaviniai:

- ugdyti ir plėtoti kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą;
- ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę;
- lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje;
- spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas;
- padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas.

Neformalus švietimas ir ugdymas Lietuvos strateginiuose dokumentuose ir įstatymuose

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme neformalusis švietimas yra įvardijamas kaip švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. Neformaliojo švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais; formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas. Taip pat šiame įstatyme yra apibrėžta jog neformaliojo švietimo programas vykdo neformaliojo švietimo ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliajam švietimui priskiriamas taip pat ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų ir sporto mokyklos. Bendruosius iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo

švietimo programų kriterijus nustato Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministras.

Valstybinėje švietimo 2013-2022 metų strategijoje vienas iš neformaliojo švietimo tikslų – maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo neformaliojo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams, studentams bei jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius. Kitas iš uždavinių, paminėtų Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje, – plėsti formaliojo ir neformaliojo švietimo integralumą bei tarpusavio papildomumą, todėl didelis dėmesys turi būti skiriamas neformaliojo ugdymo plėtojimui ir derinimui su formaliuoju ugdymu.

Taip pat, Valstybinėje švietimo strategijoje aptariant švietimo kokybę yra įvardijama, jog per pastarąjį dešimtmetį išpuoselėta švietimo duomenų surinkimo kultūra, tačiau dėl įgūdžių stokos ir ne itin aukštos vadybinės kultūros menkai ja naudojamosi. Mažai užsakoma tyrimų, skirtų bendrosios švietimo politikos krypties pagrindimui nustatyti, vyrauja į konkrečias siauros srities problemas nukreipti tyrimai. Tik dalyje švietimo sričių yra patikimo rezultatų matavimo tyrimų. Tyrimų išvadomis menkai naudojamosi priimant praktinius sprendimus dėl formaliojo, neformaliojo švietimo, savišvietos ir švietimo įstaigų veiklos gerinimo. Visuomenė per mažai įtraukiama į švietimo kaitos gairių ir konkrečių naujovių svarstymą, nėra nuolatinio dialogo tradicijos ir mechanizmų, neišplėtos viešosios konsultacijos ir visuomeniniai susitarimai dėl permainingų krypčių ir jų įgyvendinimo modelių.

Fizinis aktyvumas - neformaliojo švietimo programos dalis

Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ yra aptariamoms įvairios sritys, taip pat ne mažas dėmesys yra skiriamas sumanios visuomenės tobulėjimui, viena iš šių tikslų įgyvendinimo dalių yra neformalaus ugdymo skatinimas. Lietuvoje yra vykdomos įvairios neformaliojo švietimo programos muzikos, dailės, meno bei sporto. Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ yra pažymima, jog sumanios visuomenės pagrindas yra sveikata. Sveikata vertinama kaip didžiausias turtas ir yra svarbi tiek asmens, tiek ir visuomenės gerovei, todėl sveika gyvensena yra nuosekliai ugdoma nuo pat mažens ir skiriamas ypatingas dėmesys ligų prevencijai bei sveikatos išsaugojimui.

Tam turi didelę įtaką veikli visuomenė bei jos esminės pokyčių iniciatyvos. Ugdyti sveiką gyvenseną, kaip svarbią veiklios visuomenės prielaidą. Telkti visuomenės ir valdžios institucijų pastangas, siekiant stiprinti visuomenės sveikatą: įgyvendinti alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo prevencijos priemones, didinti visuomenės supratimą apie sveikos

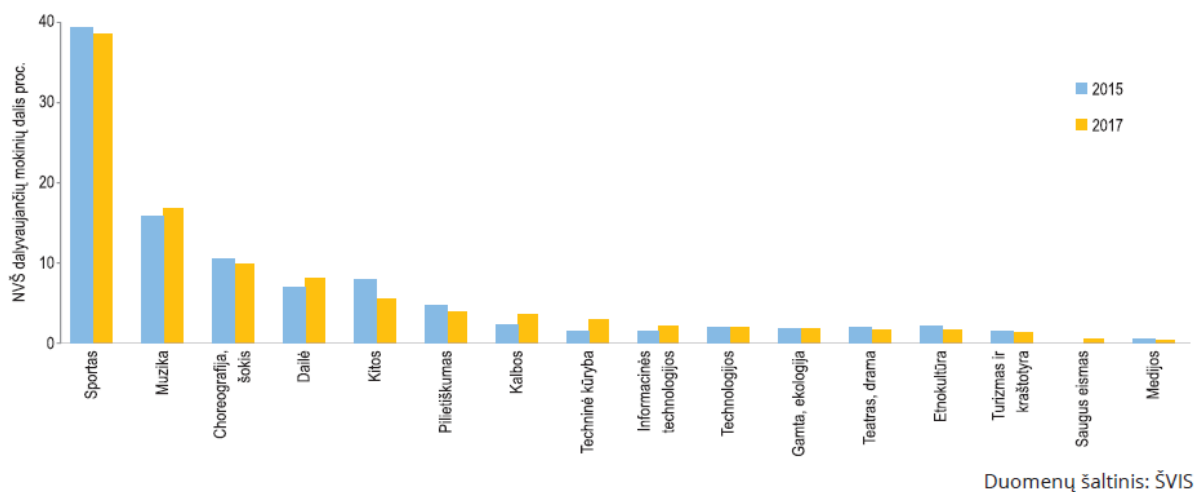
gyvensenos naudą. Taip pat, plėsti bendruomenių savivaldą (suteikiant daugiau teisių mokyklų ir seniūnijų savivaldai), stiprinančią bendruomenių ir nevyriausybinę organizacijų dalyvavimą viešajame gyvenime. Valstybės ir vietos valdžios institucijos turi sąmoningai siekti perduoti visuomenei vis daugiau galių ir atsakomybės savarankiškai veikti įgyvendinant subsidiarumo principą.

Norint įgyvendinti sumanios visuomenės viziją, be veiklios visuomenės, didelis dėmesys turi būti skiriamas ir besimokančiai visuomenei. Privaloma sutelkti pastangas ir įgyvendinti pokyčius svarbiausiomis visuomenės ugdymo kryptimis. Turi būti sukurtos nacionalinės visų besimokančių asmenų polinkius ir gabumus atskleidžiančios programos, talentų atpažinimo ir ugdymo, mokinių, studentų ir dėstytojų judumo sistemos. Remti gabių vaikų akademinį, kūrybinį ir sporto neformalųjį ugdymą – sutelkti geriausius šalies mokytojus, mokslo, kultūros ir sporto ekspertus, pritraukti užsienio specialistų.

Tad galima daryti išvadą, jog sveikata bei jos gerinimas per sporto siūlomas fizinio aktyvumo programas yra būtina sąlyga ugdant Lietuvos piliečius, tam pasitelkiant neformalųjį ugdymą. Tai pagrindžia ir Lietuvos sporto plėtros (2011–2020 m.) įvardijamas tikslas – sudaryti sąlygas visų Lietuvos socialinių grupių įtraukimui į sporto veiklą, taip sprendžiant itin svarbius visuomenės sanglaudos, gyvenimo kokybės gerinimo, gyventojų sveikatos ir sveikos gyvensenos, didesnio darbingumo, laisvalaikio užimtumo uždavinius ir kartu sukuriant socialinį pagrindą didelio meistriskumo sportininkų rengimo sistemai. Taip pat šiame dokumente yra siūloma sukurti ir tobulinti horizontalią sporto viešojo administravimo struktūrą, apimančią daugelį valstybės valdymo sričių ir savivaldybių institucijas, kuri sudarytų sąlygas plėtoti bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis sporto organizacijomis ir privačiu sporto veiklos sektoriumi. Sudaryti teises ir ekonomines sąlygas aktyvaus ir sveiko gyvenimo būdo bei universalių sporto klubų, kaip pirminių nacionalinės sporto sistemos subjektų, sparčiam vystymuisi; skatinti jų indėlį į neformalųjį sportinį vaikų ir jaunimo ugdymą ir užimtumą, įvairių sporto šakų plėtrą, mėgėjų ir profesionaliojo sporto sąveiką.

Pastangos ugdyti sveiką gyvenseną duoda naudos, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atliktoje 2018 m. švietimo būklės apžvalgoje matoma, jog 2016 m. įdiegus neformaliojo švietimo krepšelį, padaugėjo neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis besinaudojančių mokinių. Todėl dabar tokiose veiklose dalyvauja jau net pusė mokinių. Tebėra aktualu dar labiau didinti neformaliojo švietimo aprėptį, siekti, kad jo galimybėmis mokykloje ir už jos ribų besinaudojančių mokinių skaičius savivaldybėse nesiskirtų ir didėtų neformaliojo

švietimo programų įvairovė. Iš pateikiamos statistikos yra matoma, jog populiariausia neformaliojo vaikų švietimo kryptis yra sportas:

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija norėdama palengvinti ir dar labiau paskatinti valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis finansuojamoms įstaigoms ir organizacijoms įgyvendinančioms neformaliojo sportinio ugdymo programas yra sukūrusi ir išleidusi (2019 m.) sportinio ugdymo organizavimo rekomendacijas, kuriose yra pažymima, jog valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis finansuojamos įstaigos ir organizacijos arba kitos neformaliojo švietimo įstaigos gali įgyvendinti formalųjį švietimą papildančio sportinio ugdymo ir neformaliojo sportinio ugdymo programas. Laisvieji mokytojai ir kiti švietimo teikėjai gali įgyvendinti tik neformaliojo sportinio ugdymo programas. Įgyvendinant neformaliojo vaikų sportinio ugdymo programas rekomenduojamas vaikų skaičius grupėje yra 8–20 vaikų. Neformaliojo vaikų sportinio ugdymo grupės sudarymo procesas gali vykti nuolat. Neformalusis vaikų sportinis ugdymas vykdomas ne rečiau kaip 2 kartus per savaitę (ne mažiau kaip 4 akademinės ugdymo valandas per savaitę). Ugdytinių sportinių pasiekimų vertinimas yra atliekamas pagal neformaliojo vaikų sportinio ugdymo programas, o ugdomų ugdytinių pažangos ir pasiekimų pažangos vertinimui gali būti naudojama Eurofito fizinio pajėgumo testavimo metodika pagal 1987 m. gegužės 19 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto patvirtintas rekomendacijas Nr. R(87)9.

Neformalaus fizinio ugdymo alternatyva nevyriausybines sporto organizacijos

Sportas – vis didesnę reikšmę įgaunantis socialinis ir ekonominis reiškinys, padedantis ne tik stiprinti fizinę, bet ir dvasinę žmogaus sveikatą. Atsižvelgiant į tai, valstybė ir savivaldybės

formuoja ir įgyvendina politiką kūno kultūros ir sporto srityje, kuria siekia visuomenės fizinio aktyvumo didėjimo, sporto infrastruktūros plėtros, jaunų, talentingų sportininkų atrankos ir rengimo sistemų tobulinimo.

Stengiamasi įvairiais būdais ir priemonėmis skatinti jaunimo užimtumą, jų edukaciją ir auklėjimą. Tam organizuojami specialūs renginiai, spektakliai, akcijos, tačiau neretai pamirštama, kur jaunimas praleidžia daugiausia popamokinio laiko. Vienas iš tinkamiausių būdų skatinti popamokinę veiklą yra Lietuvos savivaldybėse veikiančių sporto organizacijų, siūlančių įvairias sporto šakas užsiėmimų metu, įtraukimas į fizinio aktyvumo veiklas. Fizinis aktyvumas yra svarbi bendrosios asmens ir visuomenės kultūros dalis, glaudžiai susijusi su kitomis jos sritimis, ypač su sveikatos stiprinimu ir sportu. Taip pat, fizinis aktyvumas padeda siekti fizinės, psichinės ir dvasinės asmens darnos, stiprina įvairaus amžiaus žmonių sveikatą.

Vienas iš neformalaus ugdymosi veiklos pavyzdžių – nevyriausybinės organizacijos (NVO). Jos veikia kaip papildomos edukacijos priemonė, lavinanti ir stiprinti ne tik per pamokas įgytas žinias, bet ir padedanti formuoti sveiką, produktyvų ateities pilietį ir žmogų, turintį vertybių, siekių bei tikslų bagažą.

Nevyriausybinių sporto organizacijų valdymas vietos lygmeniu

Lietuvoje valstybės ir vietos savivaldos kūno kultūros ir sporto politiką, Lietuvos Respublikos įstatymus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus, ministrų įsakymus, rajono savivaldybės Tarybos sprendimus, Administracijos direktoriaus įsakymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius kultūros bei kūno kultūros ir sporto veiklą miesto ar rajono savivaldybės teritorijoje, vadovaujantis savivaldybės ir valstybės interesų derinimo principu, atsižvelgiant į vietos sąlygas ir galimybes, įgyvendina miestų ar rajonų savivaldybėse įsteigti sporto skyriai. Pastarieji koordinuoja kūno kultūros ir sporto veiklą tam tikroje teritorijoje, užtikrina gyventojų dalyvavimą jos veikloje, taip sudaro palankias sąlygas rajono ar miesto sportininkams siekti aukščiausių rezultatų. Daugelyje Lietuvos savivaldybių sporto skyrius yra jungiamas kartu su kultūros ar švietimo skyriumi.

A. Gedvilaitė (2011) „Kūno kultūros ir sporto strategijos formavimas Lietuvoje“ tiriamajame darbe teigia, jog analizuojant atsitiktinai pasirinktų miestų savivaldybių sporto nuostatus, galima pastebėti, kad savivaldybės sportui skiria nevienodą dėmesį. Savivaldybėse, kuriose kūno kultūros ir sporto srities skyrius apjungiamas su švietimo ar kultūros sritimis, sportui skiriamas menkesnis dėmesys. Sporto skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius sporto srityje, gali atlikti tokias funkcijas:

- Teikti potvarkius dėl sporto plėtotės, finansavimo, rengti programas savivaldybės biudžeto programoms įgyvendinti;
- Numatyti pagrindinius savivaldybės sporto plėtros prioritetus, jų įgyvendinimo taktiką ir priemones;
- Organizuoti neįgaliųjų, nevyriausybinų sporto organizacijų kūno kultūros ir sporto programų rengimą ir įgyvendinimą;
- Bendradarbiauti su sporto mokyklomis ir nevyriausybinėmis sporto organizacijomis organizuojant sporto varžybas ir kitus kūno kultūros ir sporto renginius savivaldybėse;
- Kontroliuoti sporto renginių, finansuojamų iš skyriaus lėšų, organizavimą, sudaryti išlaidų sąmatas konkrečioms priemonėms įgyvendinti, sporto renginiams organizuoti, taip pat sportininkams, atstovaujantiems rajonui šalies ir tarptautinėse varžybose bei kituose sporto renginiuose;
- Finansuoti, kontroliuoti skirtų lėšų panaudojimą, teikti savivaldybės institucijoms pasiūlymus savivaldybės sporto šakų ir sporto bazių plėtros klausimais.

Apibendrinant, verta pabrėžti, jog NVO kūno kultūros ir sporto sistemoje atitinka bendruosius trečiojo sektoriaus organizacijoms būdingus bruožus, o veiklos specifika ir sukuriami rezultatai reikalauja adekvataus jų vertinimo.

Bendradarbiavimas tarp vietos valdžios institucijų ir NVO yra būtinas. Šiuolaikinės organizacijos jau nebegali išgyventi vien tik iš narių mokesčių. Dauguma jų yra priklausomos nuo valdžios subsidijų. Pagrindinės bendradarbiavimo tarp NVO ir savivaldybių kriterijus – NVO veiklos nauda miestui bei jo gyventojams. Ilgalaikis bendradarbiavimas turėtų tapti subalansuotos miesto plėtros strategijos elementu. Savivaldybės ir NVO bendradarbiavimas turėtų apimti visas galimas bendruomenės veiklos sritis, įskaitant sporto politikos įgyvendinimą savivaldybėje.

Remiantis Lietuvos vietos savivaldos įstatymu, gyventojų dalyvavimas tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus yra itin reikšmingas. Savivaldybės institucijos sudaro sąlygas gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, skatina kitas pilietines iniciatyvas formas. Savivaldybės institucijos diegia savivaldos principus švietimo, kultūros ir kitose įstaigose, remia visuomeninių organizacijų iniciatyvas, susijusias su viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymu. Atsižvelgiant į tai, kad savivaldos institucijų veikimo principas yra ne tik tarnauti žmonėms, įtraukti piliečius

į sprendimų priėmimą, galima daryti prielaidą, jog tai suteikia rimtą pagrindą manyti, kad nevyriausybinių organizacijų svarba ir jų vykdoma veikla yra reali pagalba savivaldybėms įgyvendinant savo funkcijas ir tiesiogiai tarnaujant žmonėms.

Viešųjų paslaugų spektras ir sporto NVO galimybės

Savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo metodikoje (2017 m., II leidime) yra pažymima jog, kiekviena savivaldybė, planuodama gyventojams teikti viešąsias paslaugas, rengdama savivaldybės strateginį veiklos planą, turi išanalizuoti esamą situaciją, įtraukdama ir jau veikiančių NVO sektorių. Visose viešosios politikos srityse įskaitant ir sportą veikiančios NVO turi būti įtraukiamos į planą kaip subjektai, galintys teikti tokias viešąsias paslaugas.

Šios srities viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo metu siūloma reorganizuoti visas esamas biudžetines ar savivaldybės viešąsias įstaigas ir pagal strateginio plano programas konkurso būdu finansuoti tiek mėgėjiško, tiek ir profesionalaus sporto NVO siūlomus projektus. Projektų vykdytojams savivaldybės galėtų sudaryti sąlygas viešąsias paslaugas teikti savivaldybės disponuojamuose visuomeninės paskirties objektuose. Pavyzdžiui, jei savivaldybėje veikia biudžetinė sporto mokykla ar kitokių šakų sporto klubai, jų vietoje galėtų veikti savanoriškai piliečių iniciatyva susibūrusių sporto mėgėjų grupės. Iš reorganizuotų biudžetinių įstaigų suformuotas sporto veiklos plėtrai skirtas biudžetas turėtų būti efektyviai panaudotas strateginiams savivaldybės tikslams įgyvendinti ir kuo didesnei savivaldybės gyventojų sporto užsiėmimų įvairovei.

Apibendrinimas / Rekomendacijos

Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių visuomenės vystymosi procesus, yra gerai išvystyta ir sėkmingai veikianti mokymosi visą gyvenimą sistema. Pagal asmenų dalyvavimą mokymosi ir kvalifikacijos tobulinimo procesuose užimame tik 20 vietą Europos Sąjungoje. Tai aiškiai rodo poreikį kurti mokymosi visą gyvenimą sistemą. Asmens kūrybingumui ir pilietiškumui ugdyti ypač svarbus individualus asmens gebėjimų ugdymas.

Šiuolaikinės demokratinės visuomenės kūrimo vienas iš svarbiausių veiksnių – vertybių ugdymas. Vien per pamokas neįmanoma kokybiškai padaryti visko, kad atsiskleistų prigimtiniai mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios, susidarytų vertybinės orientacijos. Dėl šių priežasčių, turi būti ypatingas dėmesys skiriamas papildomam neformaliajam ugdymui.

Daugumoje Europos sąjungos valstybių neformalų ugdymą suvokia kaip vertybių, socialinių kompetencijų, gebėjimų išryškinimą ir ugdymą. Lietuvoje istoriškai susiformavusi pozicija, kad neformalus švietimas tėra tik viena iš laisvalaikio „užmušimo“ formų. Taip pat gajus įsitikinimas, kad neformalus ugdymas yra puiki nusikalstamumo prevencinė priemonė, mažai dėmesio skiriant vertybiniam šios problemos aspektui. Liūdna pripažinti, kad daugelis tėvų vis dar nesuvokia neformalaus ugdymo svarbos jų vaikų gyvenime, interpretuodami neformaliąją veiklą tik kaip vieną iš potencialių galimybių, jeigu lieka laisvo laiko po pamokų ir namų darbų ruošos. Tačiau reikia paminėti, jog pastebimi ir teigiami pokyčiai. Požiūrio kaita į neformalųjį švietimą nuteikia pozityviai. Lietuvoje jau kuris laikas tikslingai siekiama reformuoti švietimo sistemą, pilnai įtraukiant neformalųjį ugdymą į bendrąją švietimo koncepciją. Prieš nepilną dešimtmetį atsirado neformalaus ugdymo krepšelio idėja, vėliau buvo parengtas pilotinis neformalaus ugdymo projektas. Neformalus švietimas daro įtaką skirtingų asmenų pasaulėjautos ir pasaulėžiūros formavimui, padeda lavinti pasauliui atvirą, atsakingą, sąmoningą žmogų, kuris geba tinkamai integruotis postmodernioje kultūroje. Valstybės parama neformaliajam ugdymui – investicija į pilietišką, atsakingą ir naujovėms bei inovacijoms atvirą visuomenę.

Šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje dėl informacinių technologijų, transporto priemonių ir urbanizacijos yra dirbtinai suvaržomas fiziologiškai būtinas fizinis krūvis, reguliarūs fiziniai pratimai ir judėjimas, sveikos gyvensenos įgūdžiai yra būtini. Todėl savivaldybių ir nevyriausybinių sporto sektoriaus partnerystė Lietuvoje yra labai reikalinga. Tai, taip pat, turėtų būti neatsiejama nuo visos mūsų šalies sporto srities plėtros (ir bendros strategijos, į kurią turėtų būti įtrauktos sporto infrastruktūros plėtros, sveikos gyvensenos ugdymo, vaikų ir

jaunimo socializacijos, nusikalstamumo prevencijos ir kitos programos, numatytas jų koordinavimas tarp institucijų).

Savivaldybių ir nevyriausybinio sektoriaus partnerystės nauda pasireiškia daugeliu aspektų: įgalina piliečius išreikšti savo nuomonę, dalyvauti sprendimų priėmimo procese, skatina valdžios ir visuomenės dialogą, kelia visuomenės pasitikėjimą valdžia, didina savivaldybių veiklos teisėtumą - taigi stiprina demokratiją. Nevyriausybines sporto organizacijas tiksliau nei vietos valdžios institucijas gali reaguoti į visuomenės poreikius, skatinant neformalųjį ugdymą, padėti dorotis su rinkos trūkumų problema, su jų pagalba gali būti geriau išaiškinamos opiausios gyventojų problemos ir poreikiai, susiję su fiziniu aktyvumu, ir tiksliau nustatomi finansavimo prioritetai, ugdymo ir sveikatinimo paslaugos teikiamos efektyviau ir kt. Galima teigti, jog dabartiniu laikotarpiu nevyriausybines organizacijas laikomos svarbiu vietos valdžios institucijų partneriu. Nepaisant to, nevyriausybines sporto organizacijas kartu su savivaldybė institucijomis turėtų skirti daugiau dėmesio tarpusavio bendradarbiavimui, ieškoti kompromisų ir rodyti iniciatyvą rengiant teisės aktus.

Žiūrint iš nevyriausybines sporto organizacijų pusės, jos tikisi didesnės finansinės paramos, konkretnių konsultacijų ir naujų idėjų, paramos plečiant savo paslaugas visuomenei. Todėl sporto nevyriausybines organizacijoms yra siūloma skirti didesnę dėmesį sporto NVO darbuotojų kompetencijos kėlimui, rengiant įvairaus pobūdžio seminarus bei mokymus. Įgyta sporto NVO atstovų dalyvavimo viešajame administravime patirtis, leistų užtikrinti tinkamą ir efektyvų visuomenės interesų atstovavimą kūno kultūros ir sporto politikoje vietos ir regioniniu lygiu.

Norint racionaliau organizuoti nevyriausybinių sporto organizacijų dalyvavimą neformalaus ugdymo paslaugų teikime reikėtų jas suburti į kolektyvines, atstovavimu pagrįstas organizacijas. Tuomet būtų racionaliau panaudojami žmogiškieji išteklių, su savivaldybe komunikuoti būtų galima ne pavieniui. Tokie susivienijimai ne tik užtikrintų sporto NVO veiklos skaidrumą, bet ir suteiktų teisišką bei praktišką galimybę atstovauti sporto NVO interesus.